ПРАГМАЛІНГВІСТИКА

УДК 81'373.612.2:81'42

Г. Г. Асмаковська, Н. М. Шарманова

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ФАХОВОГО ДИСКУРСУ В АСПЕКТІ АКАДЕМІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено вивченню метафоризації фахового дискурсу в контексті дотримання норм та стандартів академічної комунікації, що є особливо актуальним для українського наукового сьогодення в умовах як глобалізаційних, так і національно-орієнтованих векторів розвитку освітньо-наукової царини. З'ясовано, що метафори відіграють важливу роль у формуванні фахового дискурсу, оскільки їхня когнітивна природа слугує ментальним та мовним інструментом для розуміння й передачі складних наукових понять та засобом концептуалізації професійних знань. Досліджено динамічний процес утворення та функціювання концептуальних метафор у фаховому дискурсі крізь призму метафоричних моделей, що підкреслюють текстотвірний потенціал лінгвоодиниць та є важливими для формування наукового світогляду.

***Ключові слова**: метафора концептуальна, метафоризація, метафорична модель, фаховий дискурс, професійна лексика, академічна комунікація, науковий текст, концептуалізація, когнітивний механізм.*

Asmakovska, G., & Sharmanova, N. Metaphorisation of Professional Discourse in the Context of Academic Communication. *The article is devoted to the metaphorisation of professional discourse in the context of adherence to the norms and standards of academic communication, which is particularly relevant to contemporary Ukrainian academia, given current trends in the development of the educational and scientific sphere, influenced by both globalisation and nationally oriented factors. It has been established that metaphors play an important role in the formation of professional discourse, as their cognitive nature serves as a mental and linguistic tool for understanding and conveying complex scientific concepts, as well as for conceptualising professional knowledge.*

The aim of this research is to investigate the dynamic processes of conceptual metaphor formation and functioning in professional discourse, taking into account the complexity and productivity of academic communication in the linguistic-mental dimension. This aim involves addressing the following tasks: to characterise the features of conceptual metaphors within the system of linguistic and stylistic means of language; to substantiate a contemporary classification of conceptual metaphors

CC BY NC

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.16

in professional discourse; to investigate the functions of conceptual metaphors in Ukrainian-language professional discourse; and to analyse the main modes of metaphor representation within a corpus of professionally oriented vocabulary. The research material consisted of professional texts selected from official educational and academic platforms.

Particular attention is paid to the analysis of metaphorical models as mental schemas that structure and conceptualise knowledge. Among the key models, the focus is on the following metaphorical models: anthropocentric (anthropomorphic), nature-centred (naturemorphic), socio-centred (sociomorphic), and artefact-based (technical, domestic, etc.).

The research findings demonstrate that, within professional discourse and academic communication, metaphorisation emerges as a vital mechanism that enables the comprehension of the abstract through the concrete, facilitates the generation of new scientific ideas and theories, serves as a means of communication in the professional sphere, and consequently trains specialists for personal interaction at a high scientific-cognitive level, thereby enriching professional speech and sector-specific terminological systems, and becoming crucial for the formation of a scientific worldview.

Keywords: *conceptual metaphor, metaphorisation, metaphorical model, professional discourse, professional vocabulary, academic communication, scientific text, conceptualisation, cognitive mechanism.*

Вступ

Сьогодні метафору прийнято вважати не лише потужним виражальним засобом, притаманним художньому мовленню, але й когнітивним інструментом осмислення людського буття та концептуалізації наукового знання, зокрема і професійного. Актуальність вивчення метафори є невичерпною, адже у фаховому просторі повсякчас зростає потреба в продукуванні нових наукових ідей та структуруванні логіки дослідження, що насамперед допомагає фахівцям описувати складні, часто абстрактні явища через зрозумілі образи. Відтак метафора перетворюється із риторичного прийому на засіб професійної комунікації, що переосмислює її роль у різних дискурсивних практиках як складник когнітосфери людини.

У сучасному українському й зарубіжному мовознавстві з позиції когнітивістики метафора потрактована як гносеологічний феномен, що являє собою абстрагований спосіб концептуалізації незвіданого крізь призму зіставлення з відомим і вивченим, а саме через систему перцептивних образів, емоційно-чуттєвої сфери, процесуальності і категорійних ознак. У сучасному українському та зарубіжному

мовознавстві питанням метафоризації присвячено низку досліджень (наприклад, Асмаковська & Шарманова, 2025; Борисов, 2021; Добровольська, 2016; Дудок & Висоцька, 2021; Чабаненко, 2002; Шніцер, 2020; Lakoff, & Johnson, 2003 та ін.).

Метафоризація понять у царині науки, техніки й офіційно-ділового спілкування передбачає використання так званої концептуальної метафори як засобу репрезентації концептуальних структур і картин світу, у яких засвідчено опис, оцінку та загальне розуміння технологічних концепцій і досвіду лінгвоносіїв. На думку М. Шніцер, «зміна знакових метафор і самих принципів метафоризації відбувається не лише внаслідок епохальних трансформацій, а й загалом – у часи інтенсивного розвитку пізнання і переходу кількості накопичених знаннєвих ресурсів у нову якість» (Шніцер, 2020: 82).

Осмислюючи метафоризацію як лінгвокогнітивний феномен услід за дослідженнями науковців (Lakoff, & Johnson, 2003), зважаємо на особливість процесу метафоризації, до якого висувають певні вимоги: вербалізація неметафоричної думки може відбуватися за умови, коли йдеться про фізичну реальність; механізм оброблення тих чи тих структурованих знань (фреймів) пов'язаний із узагальненням професійного та соціального досвіду взаємодії людей, академічної комунікації тощо.

За таких умов метафоризацію сучасного фахового дискурсу варто розуміти як лінгвокогнітивний процес реалізації метафор із повсякденного життя в наукову або професійну сфери для концептуалізації та передачі складних абстрактних ідей, пов'язаних із процесом комунікації з урахуванням його інтра- та екстралінгвальних чинників. Вважаємо, що для мови за сферами спеціального використання властива багатоплановість і різноманітність, а сам фаховий дискурс залежно від сфери, у якій зреалізовано ситуацію фахового спілкування, можна розглядати в межах певних різновидів, як-от: академічний, військовий, гуманітарний, комерційний, масмедійний, медичний, мистецький, педагогічний, промисловий, публічний, рекламний, спортивний, технічний тощо.

Метою наукової розвідки є дослідження динамічного процесу утворення та функціювання концептуальних метафор у фаховому дискурсі, зважаючи на складність та продуктивність академічної комунікації у мовно-ментальному вимірі. Зазначена мета передбачає

розв'язання таких **завдань**: схарактеризувати особливості концептуальної метафори в системі лінгвостилістних засобів мови; обґрунтувати сучасну класифікацію концептуальних метафор у фаховому дискурсі; дослідити функції концептуальної метафори в україномовному фаховому дискурсі; проаналізувати основні способи репрезентації метафор корпусом професійно орієнтованої лексики. **Матеріалом** дослідження стали фахові тексти, дібрані з офіційних освітніх, професійних і наукових платформ.

Методи дослідження

Окреслена в цій розвідці низка завдань передбачає застосування комплексу загальнонаукових і лінгвістичних методів, що становлять методологійне підґрунтя дослідження, а саме: описовий метод (характеризує лінгвальні й екстралінгвальні особливості комунікативного простору фахівця); семантичний і контекстуальний аналіз (визначає лексико-семантичні процеси, пов'язані із метафоризацією професійної лексики у фаховому дискурсі); метафоричне моделювання (систематизує найпродуктивніші засоби вторинної номінації та визначає структуру моделі, репрезентовану схемою «сфера-джерело – сфера-мета»); узагальнення (дозволяє сформулювати висновкові положення).

Виклад основного матеріалу

Метафора є важливим стилістичним засобом у будь-якому типі фахового дискурсу, оскільки впливає на сприйняття професійною аудиторією складних теоретичних питань, дає змогу витлумачити сутність явищ, краще їх зрозуміти, оцінити й переосмислити. Використання метафор у фаховому дискурсі має стратегічне для науки та професійного розвитку значення у зв'язку з її текстотвірним потенціалом. Це здатність апелювати до емоційного інтелекту фахівця, його когнітивних процесів, критичного мислення та академічної креативності, що є особливо актуальним під час глобальних трансформацій світу в сучасних геополітичних умовах, у культурно й соціально детермінованому контексті.

Попри наявність значної кількості праць, присвячених метафорі, її багатофункційності й універсальності, у сучасному мовознавстві й досі не сформульовано одностайно прийнятого визначення цьому поняттю, яке б достатньо точно й ґрунтовно описувало б її

природу та особливості породження в текстах різних стилів. У традиційній мовознавчій практиці метафору витлумачують по-різному, здебільшого так: 1) метафора – «троп, побудований на вживанні слів у переносному значенні на основі подібності за кольором, формою, призначенням» (Ґрещук, 2023: 40); 2) метафора – «слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з предметом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності за особливостями їх предметів, явищ, властивостей на інші на підставі подібності їхніх ознак, якостей, властивостей, функцій або схожості вражень від них» (Загнітко, 2020: 413); 3) метафора – поняттєва конструкція, що посідає центральне місце у процесі розвитку думки (Lakoff, & Johnson, 2003: 88). Варто підсумувати, що подібні потрактування метафори дають змогу кваліфікувати її як виражальний засіб мови (троп чи фігуру), мовне явище загалом і когнітивний інструмент пізнання світу.

У межах нашого дослідження не залишаємо поза увагою традиційне розуміння метафори, запропоноване у словнику зі стилістики української мови, адже, на нашу думку, воно є прийнятним для розуміння цього виражального засобу у фаховому мовленні. Мовознавці зауважують, що в основі метафори лежить лінгво-креативна асоціація, ґрунтована на двоплановій спрямованості, а саме на об'єкт наукового пізнання та відбір стилістичного ресурсу мови (Чабаненко, 2002: 7). Український лінгвостиліст В. Чабаненко акцентує: «<…> звичайне порівняння часто не задовольняє мовця (автора) – і він вдається до метафори. Кожна метафора, як експресивний мовний засіб, є складним утворенням, що спирається на асоціацію за аналогією, та на різні конотативні відтінки значення. Створення метафор – це художньо-естетичний процес не тільки пошуку образності, а й подібності реальних предметів та явищ» (Чабаненко, 2002: 12). Однак, як свідчить мовний досвід та аналіз фахових текстів, метафора здатна набувати чітких виражальних форм поза межами власне художнього дискурсу, а відтак художньо-естетичний вимір її функціювання не обмежує її стилістичної та концептуальної потужності. Наприклад: *зародження цивілізації*, *генеалогічне дерево*, *звуження аортального клапана*, *загартована сталь*, *колінна чашечка*, *шийка зуба*, *копіювання ДНК*, *гравітаційний колодязь*, *гравітаційна яма*, *магнітна буря*, *опора на адміністративний ресурс*, *політичні баталії*, *газові війни* та ін.

У своїх міркуваннях над вирішенням заявленої наукової проблеми зважаємо на тенденції в розумінні метафори, засвідчені в новітніх студіях із когнітивної лінгвістики, у яких мова постає як інструмент пізнання, а метафора – як один із ментальних механізмів світорозуміння. Тому в межах нашого дослідження беремо до уваги, що варто оперувати ключовим терміном "метафора концептуальна", яку вважають «способом думати про одну сферу крізь призму іншої, переносячи зі сфери-джерела до сфери-мішені ті когнітивні структури (фрейми, образні схеми тощо), у термінах яких структуровано досвід, що належить до сфери джерела» (Загнітко, 2020: 415).

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій спричинив активне зростання фахових метафор у багатьох галузях науки і техніки. Семантична диференціація за галузевим критерієм репрезентує актуалізовані метафори в окремих видах фахового дискурсу. Наприклад: *пілотний проєкт*, *освітній вектор*, *джерело знань*, *рекреаційно-туристичне середовище*, *зелений туризм*, *витік інформації*, *розщеплення присудка*, *обвал фондової біржі*, *падіння цін*, *інформаційна супермагістраль*, *робочий стіл*, *мережевий маркетинг*, *руйнування стереотипів* тощо.

На нашу думку, подібні мовні одиниці, які складають корпус професійної лексики окремих царин наукового знання, варто вивчати із залученням дискурсивного підходу, що дасть змогу окреслити функційний потенціал концептуальних метафор, здійснити ґрунтовний аналіз будь-якого фахового тексту з урахуванням тих чи тих аспектів академічної комунікації, засвідчивши академічну креативність лінгвоносіїв. Прикметно, що креативність у продукуванні метафори, або метафоризації, у науковому стилі – це завжди баланс між польотом думки й аргументаційною базою. Наприклад: *Коли* ***спостереження каже*** *"вітер сильний",* ***вимірювання уточнює****: "швидкість 15 м/с за шкалою Бофора". Цей* ***метод перетворює*** *суб'єктивне на кількісне, використовуючи прилади від термометрів до спектрометрів. Без нього* ***наука – лише поезія****, а не знання* (https://surl.li/bbzibz).

Під метафоризацією розуміють «один із процедурних механізмів впливу на людину, що полягає в осмисленні одних об'єктів реального світу через перенесення на них якостей інших об'єктів» (Загнітко, 2020: 415). Отже, метафоризацію можемо вважати складним когнітивним процесом продукування й установлення асоціативних

зв'язків між наявними явищами, предметами об'єктивного світу та генералізації їх у нові поняття. Кінцевим результатом метафоризації є набуття фаховими комунікативними практиками метафоричності як специфічної дискурсивної риси. Дібраний мовний матеріал засвідчує, що метафоричність у фахових текстах є не маргінальним явищем, а репрезентантом пошуку оригінальних, інноваційних форм осмислення когнітивної інформації, що полегшує розуміння та поширення сучасних наукових концепцій. Звернімося до таких термінологічних словосполучень, які ілюструють метафоризоване сприйняття явищ та процесів в окремих царинах пізнання: *міністерство війни*, *архітектура екологічна*, *біосферні вікна*, *магнітна подушка*, *бронхіальне дерево*, *популяційний вибух*, *агресивна вода*, *екологічна стежина*, *Зелена книга України*, *ланцюг живлення*, *балансування енергосистеми*, *споживання електроенергії*, *газова пастка* та ін.

Погоджуємося із думкою представників когнітивного напряму в мовознавстві, які стверджують, що людина здатна реагувати не тільки на зовнішні фізичні подразники, а на внутрішні (власні) когнітивні репрезентації реальності. Таке метафоричне мислення демонструє зародження концептуальних структур свідомості, виражених різними метафоричними моделями відповідно до типів концептуальної метафори, а саме: «антропоморфні, зооморфні й натурморфні» (Загнітко, 2020: 416).

Отже, у дослідженні фахового дискурсу особливу увагу приділяємо аналізу метафоричних моделей, що являють собою ментальні схеми, здатні структурувати та концептуалізувати знання. У наукових джерелах, пов'язаних із теорією метафори, зокрема й концептуальної, йдеться про такі моделі, як-от: антропоцентричну (антропоморфну), природоцентричну (природоморфну), соціоцентричну (соціоморфну), артефактну (технічну, побутову та ін.). Розглянемо кожну з них детальніше, зважаючи на особливості концептуалізації метафори у фахових текстах.

У когнітивній лінгвістиці антропоцентричній, або антропоморфній, метафоричній моделі відведено провідну роль у процесі структурування навколишньої дійсності. Сучасні мовознавчі розвідки наскрізно засвідчують те, що мова є антропоорієнтованою субстанцією, у якій зафіксовано фізичний та емоційний стан, пам'ять, інтелектуальні та вольові якості людини, її досвід та світогляд. У зв'язку

із такими узагальненнями закономірно, що саме антропоморфна метафорична модель виявляється одним із найпродуктивніших типів метафоричного осмислення дійсності у фаховому дискурсі. Як результат, антропоморфна модель метафори ґрунтується на порівнянні явищ і процесів науки, професійних і суспільно-культурних реалій з фізіологічними, анатомічними й психологічними характеристиками людини як біологічної та соціальної істоти. Таку модель репрезентує ментальна схема "професійна діяльність – людина". Наприклад: *Історично вимірювання почалося з єгипетських кубитків, а нині – **супутникові сенсори фіксують** рівень CO2 в атмосфері з точністю до ppm. В екології України, наприклад, моніторинг якості води в Дніпрі за допомогою **портативних аналізаторів** виявив забруднення важкими металами у 2025 (дані Міндовкілля)* (https://surl.li/xwheba); ***Артерії міста**. Всесвітній день метро* (https://surl.lt/wpwyzl).

Природоцентрична, або природоморфна, метафорична модель у фаховому дискурсі засвідчена в мовних конструкціях, орієнтованих на розкриття асоціативних перенесень у професійний та академічний простір людини образів зі світу природи, які структурують наше мислення. Прикметно, що натуроцентрична парадигма трактує життя тварин, рослин, природні явища, кліматичні чи атмосферні зміни, співіснування людини з різними біологічними видами та інші фактори як першоджерело для формування концептуальної картини світу людини. А відтак багатовіковий досвід професійного й наукового характеру, відображений у мовній свідомості фахівця, трансльовано у вигляді ментальних схем, у яких засвідчено загальноуніверсальні та культурно-специфічні уявлення про ті чи ті природні явища, стан природи загалом і про зв'язок людини зі світом живого. Таку модель репрезентує ментальна схема "професійна діяльність – біосистема". Наведемо приклади фахових контекстів, з-поміж яких численними є назви праць в наукових журналах та альманахах на офіційних вебсторінках, а також неймінг професійних платформ: *Концепція елементарної реальності на **горизонті** єдності **наукового пізнання*** (https://surl.li/uyuayj); *Мітологія як **горизонт розуміння** та її естетичне і соціально-політичне проявлення* (https://surl.li/xmivmm); ***Горизонти пізнання** педагога ЗДО; Розширюємо **горизонти пізнання** податкової системи крізь призму неформальної освіти* (https://surl.li/zxowfh).

Академічні тексти також ілюструють наявність природоморфної метафоричної моделі: *Це відкриває нові* ***горизонти пізнання*** *та дозволяє створювати більш цілісне розуміння світу. Сучасна наука та філософія дедалі більше взаємодіють, розширюючи* ***горизонти пізнання*** *в умовах динаміки, інформаційної стохастичності, невизначеності* (https://surl.li/jncrvr); *Ще одним аспектом є асинхронне виконання проти синхронного. Наприклад, у деяких промислових випадках краще мати уніфікацію, яка повертає набір можливих замін як* ***асинхронний потік*** (https://surl.li/ezprmr); *Таблиця ілюструє, як вимірювання структурує* ***хаос природи****. Воно поєднується зі спостереженням, роблячи дані надійними для моделей* (https://surli.cc/ymksou).

Соціоцентрична (соціоморфна) метафорична модель ґрунтується на визначальних ознаках людини та її життєвих поглядах, що мають соціальний характер, орієнтований на відтворення явищ локальної взаємодії кількох людей чи глобальних міжкультурних контактів. У таких концептуальних метафорах будуть відображені насамперед причини та наслідки суспільно-політичних та культурних відносин, питання військового характеру, побутові реалії, професійні напрями, фінансові та економічні контексти тощо. Таку модель репрезентує ментальна схема "професійна діяльність – соціум". Наприклад, у лінгвістичній теорії фіксуємо такі метафори: *Найбільш вивчена і найбільш поширена* ***сім'я мов*** *у світі. Подібність між ІЄ мовами була відзначена ще в стародавні часи; але усвідомлення того, що вони походять від колись існуючої прамови, а також наявність важливого зв'язку з індоіранськими мовами були вперше чітко викладені Вільямом Джонсом у 1786 році. Протягом століть вченими була вперше реконструйована протоіндоєвропейська мова (Майвік Солюшнс – міжнародне бюро перекладів)*; ***Мовних сімей*** *налічується близько 20. Найбільш численні* ***мовні сім'ї*** *– індоєвропейська (2,8 млрд осіб)…* (https://surl.li/keddsn).

Подібні метафоричні схеми засвідчені в комп'ютерній інженерії: *Мова Basic (він же BASIC) є частиною* ***сімейства мов програмування*** *високого рівня. BASIC – це абревіатура, яка означає Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code – універсальний символічний код інструкцій для початківців* (https://surl.li/srahax); *Visual Basic, Delphi, Python, C – це* ***мови третього покоління****. Багато мов програмування третього покоління молодші (новіші), ніж деякі мови* (https://surl.li/srahax);

Вбудування ***сімейства логічних мов*** *із можливостями перепрограмування монадичної уніфікації в SCALA* (https://surl.li/egyroe); *Запропонована структура для вбудовування* ***сімейства мов декларативної логіки*** *в Scala із уніфікацією на основі монад, що може бути перепрограмована користувачем* (https://surl.li/egyroe).

Соціоцентрична (соціоморфна) метафорична модель активно репрезентована через мілітарні ментальні схеми "професійна діяльність – війна / конфлікт", зафіксовані у таких мовних конструкціях: *Якщо учасники дискусії або диспуту,* ***відстоюючи*** *протилежні* ***думки****, намагаються дійти консенсусу, якоїсь єдиної думки, знайти спільне рішення, встановити істину, то мета полеміки зовсім інша. Тут потрібно* ***одержати перемогу над супротивником****,* ***відстояти*** *і* ***захистити*** *власну* ***позицію*** (https://surl.li/jnqpfn).

У фаховому дискурсі наявні метафоричні моделі, у яких абстрактні об'єкти або суспільні явища наділені соціальними ролями, ієрархією, належністю до влади та інституцій. Вони стають підґрунтям для осмислення неживої природи, внутрішнього світу людини, як-от: *Що змінить ШІ у ключових сферах:* ***Агентивна держава****. Замість звичайних онлайн-послуг з'являються ШІ-агенти. Це означає, що Дія.AI стане вашим* ***персональним помічником****, який сам знайде потрібну послугу чи заповнить форму. ШІ візьме на себе рутину держслужбовців – аналіз документів та підготовку звітів, щоб рішення ухвалювалися швидше* (https://surl.li/rbpryn); ***Цифровий суверенітет****: Будуємо власну інфраструктуру – AI Factory та національну мовну модель (LLM). Це захистить дані всередині країни й дозволить технологіям краще розуміти українську мову та наш контекст* (https://surl.li/rbpryn).

Артефактна метафорична модель демонструє зв'язок людського життя з матеріальним світом, який створений самою людиною і якому надається певний символічний зміст, оприявлений у культурі певного соціуму. Метафоричні моделі в такому разі побудовані на основі когнітивного механізму, де спродуковані людиною матеріальні об'єкти стають сферою-джерелом для осмислення складних абстрактних явищ, зокрема людської психіки та свідомості, суспільних процесів і культурно-історичних змін. До названих вище предметів матеріального світу зараховують інструменти, механізми, споруди, технології, а їхні зовнішні чи внутрішні параметри, виконувані функції

та особливості сприйняття людиною покладено в основу утворення артефактних метафор. Г. Добровольська зазначає, що «артефактні метафори представлені двома концептуальними сферами – транспортними (механічними) й архітектурними» (Добровольська, 2016: 52). Таку модель репрезентує ментальна схема "професійна діяльність – матеріальний об'єкт", а перелік артефактних метафор може бути розширений.

Досить продуктивно функціонують метафори, утворені за ментальними схемами "професійна діяльність – архітектура", "професійна діяльність – технології", "професійна діяльність – інструментарій" тощо. Наведемо текстові фрагменти, що ілюструють окреслені схеми й пов'язані з фаховим дискурсом: *До складу* ***валютного кошика*** *МВФ входять долар, євро, єна, фунт та юань. Національний банк використовує* ***валютний кошик*** *для стабілізації курсу гривні* (https://surl.li/wxsjxg); *На сьогодні* ***кошик*** *міжнародних резервних* ***валют*** *складається з долара США, євро, англійського фунту стерлінгів та японської єни.… В той же час, Рада МВФ, враховуючи зростаючий вплив Китаю на глобальну економіку, залишила питання про внесення китайського юаня до* ***кошику валют*** *відкритим* (https://surl.lu/qvlift); ***Акційний кошик*** *призначений для проведення різноманітних рекламних кампаній у магазинах та супермаркетах* (https://surl.li/cnnuwg).

Архітектурна метафора представляє сприйняття людиною абстрактних систем як будівельних споруд та їх частин, оздоблення, а саме: ***Філософський фундамент дослідження*** *концепту «Любов» у сучасній англійській мові* (https://surl.li/yffzcf); *Бібліографія як* ***«фундамент» наукового дослідження*** (https://surl.li/rouhcy); *Спостереження:* ***фундамент пізнання*** *природи (дані з платформ iNaturalist)* (https://surl.li/vnbydm) та ін.

Отже, проаналізовані концептуальні метафори, представлені метафоричними моделями й репрезентовані в текстових зразках сучасного фахового дискурсу, дають підстави вважати, що вони транслюють оригінальність і креативність професійного мовлення. У межах академічної комунікації такі метафори репрезентують розширення і варіації асоціативних зв'язків у семантиці компонентів, які виникли внаслідок концептуалізації професійної та наукової діяльності людини.

Висновки

В українській лінгвостилістиці метафорі відводять особливе місце, а її системне дослідження в різножанрових спеціалізованих текстах функціональних стилів доводить, що цей виражальний засіб є потужним інструментом для збагачення мови і, водночас, дієвим засобом для ілюстрації нових реалій у різних дискурсивних практиках, зокрема й професійного спрямування.

У фаховому дискурсі метафору витлумачують не лише як номінативну одиницю мови, чи вторинну номінацію, а як вертикальний когнітивний фрагмент тексту, у якому суттєва роль належить побудові й функціюванню метафоричної моделі, що стала ключовим поняттям наукового інструментарію нашого дослідження. Концептуальні метафори забезпечують інтелектуальну діяльність людини в академічній сфері, і слугують когнітивним інструментом пізнання, впливаючи на розвиток наукового стилю та сприйняття академічних текстів у межах фахового дискурсу. Важливо, що виникнення подібних метафор зумовлено такими чинниками, як-от: потребою в лаконічному та образному вираженні складних наукових та професійних понять; прагненням зробити наукову сферу доступнішою і цікавішою; бажанням емоційно вплинути на реципієнта та наукову спільноту загалом.

Проаналізовані текстові фрагменти фахового дискурсу засвідчили наявність так званих метафоричних моделей, що являють собою окремі ментальні схеми, покликані структурувати та концептуалізувати наукові знання і професійний досвід людини, розширювати межі її академічної комунікації. У статті розглянуто такі моделі: антропоцентричну, природоцентричну, соціоцентричну, артефактну. Вони репрезентують тенденцію до осмислення наукових понять крізь призму людського досвіду, біологічних і психічних процесів, соціальних явищ і суспільних викликів, апелюють до предметів побуту й матеріальної культури загалом.

Перспективу дослідження вбачаємо в можливості поглибленого теоретичного розуміння та прикладної інтерпретації метафори як результату складних когнітивних процесів, засвідчених у фахових дискурсивних практиках.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Асмаковська**, Г., & Шарманова, Н. (2025). Стилістичні тропи. У Ж. Колоїз (Ред.), *Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір* (с. 269–370). Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В. 2. **Борисов**, В. (2021). Метафора в освітньому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження, 54 (2),* 13–22. 3. **Ґрещук**, В. (Ред.). (2023). *Стилістика української мови. Короткий словник термінів.* Івано-Франківськ: НАІР. 4. **Добровольська,** Г. (2016). Метафора в ритуальних жанрах українського політичного дискурсу. *Філологічні студії, 7,* 50–54. 5. **Дудок**, Р., & Висоцька, О. (2021). Метафоричні моделі як семантико-стилістичні компоненти психологічного дискурсу. *Молодий вчений, 10.1 (98.1),* 42–44. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-98.1-10. 6. **Загнітко,** А. (2020). *Сучасний лінгвістичний словник.* Вінниця: ТВОРИ. 7. **Чабаненко**, В. (2002). *Стилістика експресивних засобів української мови*. Запоріжжя: ЗДУ. 8. **Шніцер**, М. (2021). Метафора як інструмент соціальної комунікації (Дис. … канд. філософських наук). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 9. **Lakoff**, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live by.* Chicago: University of Chicago Press.

REFERENCES

1. **Asmakovska**, H., & Sharmanova, N. (2025). Stylistychni tropy [Stylistic tropes]. U Zh. Koloiz (Red.), *Suchasnyi khudozhnii dyskurs: movnostylistychnyi vymir [Contemporary Literary Discourse: Linguo-Stylistic Dimension]*. (pp. 269–370). Kryvyi Rih: FOP Marynchenko S. V. [in Ukrainian]. 2. **Borysov**, V. (2021). Metafora v osvitnomu dyskursi [Metaphor in educational discourse]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic Research, 54 (2),* 13–22 [in Ukrainian]. 3. **Greshchuk**, V. (Red.). (2023). *Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*. Korotkyi slovnyk terminiv. Ivano-Frankivsk: NAIR [in Ukrainian]. 4. **Dobrovolska**, H. (2016). Metafora v rytualnykh zhanrakh ukrainskoho politychnoho dyskursu [Metaphor in ritual genres of Ukrainian political discourse]. *Filolohichni studii, 7,* 50–54 [in Ukrainian]. 5. **Dudok**, R., & Vysotska, O. (2021). Metaforychni modeli yak semantyko-stylistychni komponenty psykholohichnoho dyskursu [Metaphorical models as semantic-stylistic components of psychological discourse]. *Molodyi vchenyi, 10.1 (98.1),* 42–44. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-98.1-10 [in Ukrainian]. 6. **Zahnitko**, A. (2020). *Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [A Contemporary Linguistic Dictionary]*. Vinnytsia: TVORY [in Ukrainian]. 7. **Chabanenko**, V. (2002). *Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainskoi movy [The stylistics of expressive devices in the Ukrainian language]*. Zaporizhzhia: ZDU [in Ukrainian]. 8. **Shnitser**, M. (2021). Metafora yak instrument sotsialnoi komunikatsii [Metaphor as a tool of social communication]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka [in Ukrainian]. 9. **Lakoff**, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press [in English].

Асмаковська Ганна Глебівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, Криворізький державний педагогічний університет, проспект Університетський, 54, м. Кривий Ріг, 50086, Україна.

E-mail: gannaglebivna@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-1494-2536

Asmakovska, Hanna – Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology; Kryvyi Rih State Pedagogical University, University avenue, 54, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine.

Шарманова Наталя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, Криворізький державний педагогічний університет, пр. Університетський, 54, м. Кривий Ріг, 50086, Україна.

E-mail: nmsharm@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-4820-3619

Sharmanova, Natalia – Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology, Kryvyi Rih State Pedagogical University, University avenue, 54, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання – 29 березня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 20 квітня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 25 квітня 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Асмаковська Г. Г., Шарманова Н. М. Метафоризація фахового дискурсу в аспекті академічної комунікації. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 223–236. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.16

APA: Асмаковська, Г. Г., Шарманова, Н. М. (2026). Метафоризація фахового дискурсу в аспекті академічної комунікації. *Лінгвістичні дослідження, 64,* 223–236. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.16